

Bomen over bomen

met 32 boombeschrijvingen en ruim 200 foto's,
inclusief bomenroutes door
Abcoude, Mijdrecht, Uithoorn, Vinkeveen en Wilnis

IVN-afdeling De Ronde Venen & Uithoorn

Beleef de natuur!

Afdeling De Ronde Venen & Uithoorn

Het IVN, Instituut voor natuureducatie & duurzaamheid, is een landelijke vereniging met 170 afdelingen verspreid over Nederland en ruim 19.000 leden. De afdeling De Ronde Venen & Uithoorn organiseert regelmatig en met veel enthousiasme activiteiten voor jong en oud:

- ♥ excursies (ook op verzoek)
- ♥ wandel-, fiets- en roeitochten
- ♥ lezingen en cursussen
- ♥ planten- en diereninventarisaties
- ♥ projecten voor basisscholen

In jeugdgroep de Veenmollen zijn maandelijks meer dan 40 kinderen in de leeftijd van 8 tot 12 jaar actief, verspreid over twee groepen.

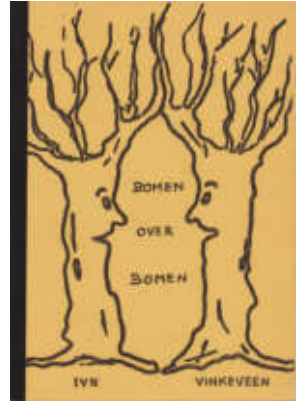
Veel activiteiten zijn voor iedereen gratis toegankelijk, maar voor leden zijn er meer mogelijkheden om actief met natuur bezig te zijn. Zij krijgen ook alle gelegenheid om hun kennis te vergroten en met anderen te delen. Leden en donateurs dragen bij aan het doel van het IVN: mensen te laten genieten van de natuur en daarmee hun leven te verrijken. Het IVN wil mensen ook bewust maken van hun invloed op de natuurlijke omgeving en daarmee motiveren tot milieubewust handelen. Leden en donateurs ontvangen bovendien het driemaandelijkse afdelingsblad 'RondUit'.

Voor overige informatie en aanmeldingen zie de website:

www.ivn.nl/derondevenen&uithoorn

Voorwoord

Bijna dertig jaar geleden, in 1984, werd door onze IVN-afdeling een boekje over bomen uitgebracht, ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan van de afdeling. Hiernaast ziet u het boekje over Vinkeveen; er bestaat ook een versie voor Mijdrecht. Dit gestencilde werkje beschreef op een alleraardigste manier een stuk of twintig boomsoorten, die in deze twee dorpskernen van 'De Ronde Venen' voorkwamen. Daarbij werden veel details, zoals het silhouet, de knoppen, de bloemen en de bladeren met zelfgemaakte tekeningen toegelicht. Het boekje bevatte ook een plattegrond van de betreffende dorpskern, met daarop aangegeven de plaats(en) waar iedere boomsoort te vinden was, plus een wandeling langs die plaatsen. Het boekje is jarenlang gebruikt bij excursies, met name bij 'knoppenwandelingen' in het voorjaar; de laatste jaren echter niet meer, mede omdat het qua uiterlijk sterk verouderd is.

Een aantal jaren geleden ontstond het plan een vernieuwde uitgave te gaan verzorgen; het resultaat van dat plan heeft u nu in handen. De opzet is grotendeels ongewijzigd gebleven, maar de boombeschrijvingen zijn ditmaal verrijkt met fotomateriaal in plaats van tekeningen en de wandelingen zijn uitgebreid naar de vijf grootste dorpskernen binnen de twee gemeenten die onze IVN-afdeling bestrijkt: De Ronde Venen en Uithoorn. Ook is het aantal beschreven boomsoorten uitgebreid tot 32. Uiteraard is het boekje op milieuvriendelijke wijze geproduceerd (FSC papier, milieuvriendelijke inkt en productieproces), door een ecodrukkerij.

Met deze vernieuwde uitgave hopen wij wederom een groot publiek aan te spreken en hen voor te lichten over de natuur 'om de hoek', sterker nog, in de eigen straat. Het boekje is geschikt om zelf mee rond te lopen en de bomen te leren (her)kennen. Het is echter ook zeker onze bedoeling om weer regelmatig 'bomenwandelingen' te organiseren, in verschillende seizoenen en steeds in andere dorpskernen. Actuele informatie hierover wordt gepubliceerd op onze website.

Wij stellen ons voor, dat ook scholen bij het natuuronderwijs goed gebruik kunnen maken van dit boekje. Wij hopen ook dat de besturen van onze gemeenten deze uitgave zien als stimulans om het beheer van groen – en met name bomen – op een hoog peil te houden.

Wij hechten eraan op deze plek de auteurs en tekenaars van het eerste boekje – Ida Spee, Suzanne van der Valk, Pety Huussen en Arthur van Veen – te bedanken voor de wijze waarop ze ons hebben geïnspireerd. Helaas hebben de twee laatstgenoemden het eindproduct van die inspiratie niet meer aanschouwd.

Onze sponsors en diegenen die zich garant hebben gesteld voor het financiële risico van deze uitgave zijn wij veel dank verschuldigd; zonder hen waren we niet zo ver gekomen.

Tot slot dank aan alle anderen die ons terzijde hebben gestaan, niet in de laatste plaats onze partners en andere huisgenoten, die ons vele uren hebben moeten missen, terwijl wij de dorpskernen doorkruisten om de bomen te leren kennen en de wandelingen uit te zetten.

Maart 2012

Wergroep 'Bomen over bomen'
IVN De Ronde Venen & Uithoorn

Elzen aan de Veenkade

Inleiding

Bomen zijn van groot belang voor de leefbaarheid in stad en dorp. Bomen temperen het klimaat in de straat: in de zomer zorgen ze voor koelte door hun schaduw, bij harde wind dienen ze als windbreker en in de regen als tijdelijk afdakje. Aan bladeren en naalden blijft fijnstof plakken en bij elke regenbui wordt de boom schoongespoeld. Per jaar vangt een grote boom zo wel tientallen vuilniszakken stof! Bomen vormen ook een leefgebied voor vele insecten en vogels, waar ze voedsel en schuil- en nestelgelegenheid vinden. Ook sommige zoogdieren (vleermuizen!) weten holle bomen te waarderen. Vaak realiseert men zich niet zo, hoe bepalend bomen in het straatbeeld zijn; omdat ze er altijd staan, merkt menigeen ze niet meer op. Pas als ze omwaaien of worden omgezaagd, blijkt welk een 'stofferende' functie ze hadden.

Met dit boekje proberen wij te bereiken, dat mensen bewuster gaan genieten van het moois dat bomen bieden, het hele jaar door. Van ontluikende bloemen en bladeren in het voorjaar, via uitbundig groene bladeren in de zomer, tot soms adembenemende herfstkleuren en bijzondere vruchten in de herfst. En niet te vergeten, in de winter, hun fraaie silhouetten, afstekend tegen een mooie zonsondergang of stijf bevroren bij mooi zonnig, vriezend weer. In de knop zitten dan alweer de bloemen en bladeren voor een nieuwe cyclus.

'Bomen over bomen' wil een prettig leesbare inleiding geven aan de in bomen geïnteresseerde leek; het is dus geen naslagwerk waarin *alles* over bomen staat. Wie door het gebruik van dit boekje wordt gestimuleerd om meer te willen weten over bomen wijzen wij achter in dit boekje graag op een aantal mooie naslagwerken en websites.

Bij het samenstellen hebben wij ons voorgesteld, dat u zich één van de volgende vragen weleens heeft gesteld: wat zijn dat eigenlijk voor bomen, die in mijn straat/ buurt zijn aangeplant? Of: een eik en een beuk, die ken ik wel, maar een linde, iep of esdoorn, hoe zien die er eigenlijk uit?

U kunt dit boekje dus op meerdere manieren gebruiken. U kunt een boom opzoeken bij u in de buurt en met het boekje in de hand trachten te achterhalen of het één van de 32 beschreven soorten is. Daarbij wordt u geholpen door de foto's en door de kenmerken waaraan de boom het best te herkennen is, die staan opgesomd in het gedeelte *Te herkennen aan*. Een andere mogelijkheid is, dat u de boom die u nu wel eens wilt zien, opzoekt op een van de kaarten met wandelroutes, die bij dit boekje zitten. Vervolgens kunt u de gekozen boom ter plekke bestuderen en in het boekje lezen welke wetenswaardigheden er nog meer vermeld zijn over levenswijze, gebruik door de mens of eventueel gerela-

teerde volksverhalen en spreuken. Maar misschien de meest ontspannen manier om dit boekje te gebruiken – en om van bomen te genieten – is gewoon een of meerdere wandelroutes door de dorpskernen te volgen en onderweg de genummerde bomen te bewonderen.

Gaandeweg leert u ze vanzelf (her)kennen en zult u ook bomen elders, bijvoorbeeld in uw eigen straat of buurt, kunnen thuisbrengen. Het benoemen op zich hoeft daarbij geen doel te zijn, maar zo kunt u ze wel beter uit elkaar houden. Enkele aanvullende tips over het gebruik vindt u hierna.

Wij wensen u veel wandel- en ‘boom’plezier!

Enkele tips bij het gebruik van dit boekje

- Kijken naar bomen en lezen in dit boekje gaan niet samen met lopen. Dus kijk waar u loopt en vooral: kijk uit bij oversteken!
- Soms staat een aangeduide boom in een particuliere tuin. Respecteer de privacy van de bewoners en loop in geen geval zonder toestemming een tuin in.
- Helaas is het de laatste jaren eenvoudiger geworden om een kapvergunning te krijgen. Er is geen garantie, dat alle op de kaarten aangegeven bomen er ook in werkelijkheid nog staan.
- Soms zijn er bomen aangegeven die niet direct aan de route liggen. Dat zijn dan bomen die op een of andere manier bijzonder zijn (groot, oud, mooi, een herkenningspunt, of weinig voorkomend op de betreffende wandeling). Ze zijn een extra ommetje waard.
- Omgekeerd zijn lang niet *alle* bomen die aan de wandelroute liggen, weergegeven. Om te voorkomen dat het plaatje erg vol werd, zijn bomen die elders aan de route ook voorkomen, meestal weggelaten. Ook weinig opvallende exemplaren zijn vaak niet gemarkeerd.
- Heeft een boomnummer streepjes aan weerszijden (—5—) dan betekent dit, dat er meerdere exemplaren van deze soort op een rij(tje) staan.
- Zoekt u een bepaalde boomsoort? Kijk dan in de bomentabel op welke wandelroute hij voorkomt. Op de kaart van die wandelroute vindt u de plaats(en) waar de boom te vinden is.
- Kijk bij *Te verwarren met* als u bomen met dezelfde kenmerken (bijvoorbeeld geveerd blad) niet uit elkaar kunt houden.

- Waar we in dit boekje spreken over boomsoorten, bedoelen we eigenlijk boomgeslachten. Bijvoorbeeld: het geslacht 'esdoorn'. Van de meeste geslachten is één specifieke soort uitgebreid beschreven, bijvoorbeeld de gewone esdoorn. Met de nummers op de kaart kunnen echter óók andere soorten die tot hetzelfde geslacht horen, worden aangeduid. In het geval van de esdoorn bijvoorbeeld de veldesdoorn (Spaanse aak), de Noorse esdoorn, de vederesdoorn of de suikeresdoorn. Meestal zijn de kenmerken van die andere soorten niet zodanig verschillend, dat dit een probleem oplevert voor de herkenning.
- Als u een bomenwandeling in één van de dorpskernen maakt, kunt u de andere kaarten uiteraard thuis laten. Raakt u een kaart kwijt, dan kunt u een nieuw exemplaar downloaden en printen vanaf de IVN website (www.ivn.nl/derondevenen&uithoorn). Mochten er in de toekomst bomenwandelroutes (of fietstochten!) bijkomen, dan wordt dit op de website bekend gemaakt. Ook opmerkingen, correcties en aanvullingen kunt u doorgeven via de website.
- Vindt u het leuk om nog meer te weten over bomen, of over andere natuuronderwerpen? Doe dan eens mee aan een georganiseerde bomenwandeling of andere activiteit van het IVN onder leiding van ervaren natuurgidsen. U vindt alle nodige informatie op de hierboven genoemde website van IVN-afdeling De Ronde Venen & Uithoorn.

Els in avondrood, met zicht op Driehuiskerk

Knoppen van bladverliezende bomen

Toelichting bij de tabel hiernaast:

Net zoals verschillende soorten tot één zelfde geslacht kunnen horen, maken verschillende geslachten weer onderdeel uit van een familie. Zo horen naast wilgen ook populieren tot de wilgenfamilie en worden haagbeuk, hazelaar en els bij de berkenfamilie ingedeeld.

De bomen in dit boekje

Nr	Geslacht	Familie	Komt voor op route				
			Abcoude	Mijdrecht	Uithoorn	Vinkeveen	Wilnis
1	Acacia	Vlinderbloemigenfamilie	+	+	+	+	+
2	Amberboom	Toverhazelaarfamilie	+	+	-	+	+
3	Berk	Berkenfamilie	+	+	+	+	+
4	Beuk	Napjesdragersfamilie	+	+	+	+	+
5	Ceder	Dennenfamilie	+	+	+	+	+
6	Den	Dennenfamilie	-	+	+	+	-
7	Eik	Napjesdragersfamilie	+	+	+	+	+
8	Els	Berkenfamilie	+	+	+	+	+
9	Es	Olijvenfamilie	+	+	+	+	+
10	Esdoorn	Zeepeboomfamilie	+	+	+	+	+
11	Ginkgo	Ginkgofamilie	+	+	+	+	+
12	Haagbeuk	Berkenfamilie	+	+	+	+	+
13	Hazelaar	Berkenfamilie	-	+	+	+	+
14	Hulst	Hulstfamilie	+	+	+	+	+
15	Iep	Iepenfamilie	-	+	+	+	+
16	Lariks	Dennenfamilie	+	+	+	+	-
17	Lijsterbes	Rozenfamilie	-	+	+	-	+
18	Linde	Kaasjeskruidfamilie	+	+	+	+	+
19	Magnolia	Tulpenboomfamilie	+	+	+	+	-
20	Meidoorn	Rozenfamilie	+	+	+	-	+
21	Moerascipres	Cipresfamilie	+	+	+	+	+
22	Paardenkastanje	Zeepeboomfamilie	+	+	+	+	+
23	Plataan	Platanenfamilie	+	+	+	+	+
24	Populier	Wilgenfamilie	+	+	+	+	+
25	Prunus	Rozenfamilie	+	+	+	+	+
26	Tamme kastanje	Napjesdragersfamilie	-	+	+	-	+
27	Taxus	Taxusfamilie	+	+	+	+	+
28	Trompetboom	Trompetboomfamilie	+	+	+	+	+
29	Tulpenboom	Tulpenboomfamilie	+	+	+	-	-
30	Vleugelnoot	Okkernootfamilie	+	+	+	+	-
31	Vlier	Kamperfoeliefamilie	+	+	+	+	+
32	Wilg	Wilgenfamilie	+	+	+	+	+

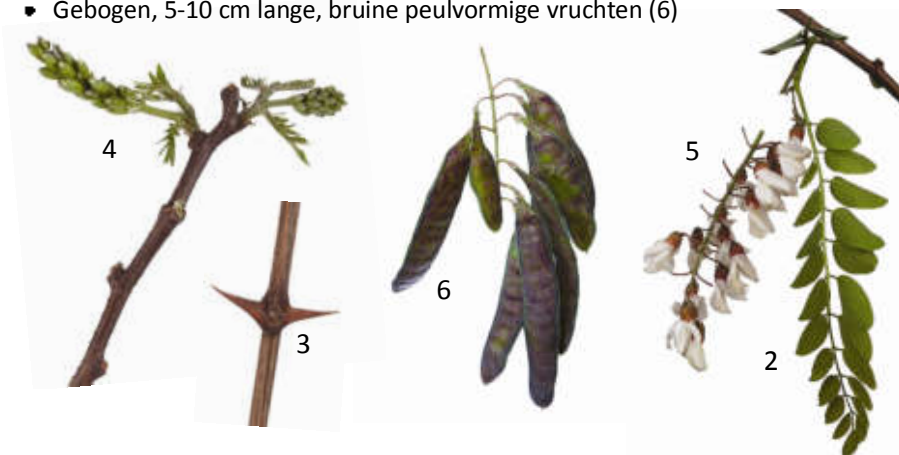
Acacia

Acacia (algemeen)

Bloeiperiode: mei-juli

Herkenbaar aan:

- Ruwe schors, op oudere leeftijd met kronkelige, centimeters diepe groeven (1)
- Samengestelde bladeren met (9-25) zachte, eironde blaadjes (2)
- Scherpe doorns (3)
- Trosvormige bloemknoppen (4) en welriekende, hangende bloemtrossen met veel witte bloemen (5)
- Gebogen, 5-10 cm lange, bruine peulvormige vruchten (6)

De acacia behoort tot de familie van de vlinderbloemigen. Planten uit deze familie, waaronder ook de erwten- en de bonenplanten, hebben meestal geveerde bladeren en peulvormige vruchten.

In de bloeitijd verspreiden de witbloeiende acacia's een honingzoete geur. Voor de bijen is het dan feest; zij verzamelen de nectar voor hun nakomelingen en maken de heerlijke acaciahoning. De andere delen van de acacia, zoals de schors en de peulen, zijn giftig! Laat in het voorjaar verschijnen de bladeren, aan de bladvoet voorzien van twee doorns.

Strikt genomen hoort deze 'gewone acacia' niet tot het geslacht acacia, maar tot het geslacht robinia. Robinia is ook de naam waaronder het zeer duurzame hout verkocht wordt. Dit Europese hardhout is een uitstekend, milieuvriendelijk alternatief voor tropisch hardhout.

Acacia's gedijen goed op veel plaatsen in de natuur en verspreiden zich ook heel gemakkelijk. Als ze zich eenmaal hebben gevestigd, zijn ze moeilijk weer te verwijderen.

1

De oudste acacia in ons land staat bij kasteel Doorwerth en heeft een stamomtrek van 7 meter. Volgens sommige bronnen zou hij geplant zijn ter gelegenheid van het tot stand komen van de Unie van Utrecht in 1579. Andere bronnen melden echter, dat de acacia pas in 1601 door de fransman Pierre Robin vanuit Noord-Amerika in Europa zou zijn geïntroduceerd.

Amberboom

Amberboom (algemeen)

Bloeiperiode: april-mei

Herkenbaar aan:

- Verspreide handvormige bladeren met vijf scherpe, gezaagde punten (1)
- Kurklijsten aan de meerjarige takken (2)
- Adembenemende herfstkleuren (3)
- Stekelige, maar niet prikkende, bolvormige vruchten (4)
- Diep gegroefde stam (5)

Te verwarren met: Plataan en esdoorn hebben ook handvormige bladeren. Die van de plataan zijn echter veel groter; die van de esdoorn staan in paren tegenover elkaar.

Bij het grote publiek is de amberboom niet erg bekend, ondanks zijn opvallende verschijning in de herfst. Dan vertoont hij een zeldzaam kleurenfeest in geel, groen, bruin, oranje, roze, rood en paars.

Daarnaast ruikt het blad aangenaam en komen er aardige bolvormige vruchten aan de boom, die de hele winter blijven hangen.

De takken zijn dicht bezet met kurklijsten, waardoor ze veel dikker lijken dan ze feitelijk zijn. Het hout van de amberboom is vrij bros en omdat ze meestal veel blad dragen, lijden amberbomen bij flinke wind nogal eens onder takbreuk.

Amberbomen zijn niet erg veeleisend ten aanzien van hun standplaats en gedijen bijvoorbeeld ook heel goed in de stad, waar ze steeds meer aangeplant worden. Ze vangen relatief veel fijnstof op en absorberen stikstofoxiden en ozon, waardoor de luchtkwaliteit verbetert.

Zijn naam heeft de amberboom te danken aan de geurige gomachtige hars, die door het insnijden van de bast gewonnen wordt.

Indianen in Noord-Amerika, waar de amberboom oorspronkelijk vandaan komt, kauwden erop als kauwgum. Ook wordt de gom gebruikt om snoep, dranken en tabak mee te aromatiseren.

Berk

Ruwe berk

Bloeiperiode: april-mei

Herkenbaar aan:

- Witte stam met donkere verdikkingen en scheuren (1)
- Blad driehoekig tot ruitvormig met een dubbelgezaagde rand (2)
- Twijgen dun, vaak hangend, met kleine knoppen (3)
- Vrouwelijke katjes opgaand, groen tot roodachtig (4)
- Mannelijke katjes (5) geelgroen, hangend aan het eind van de twijgen, in bloei ca. 10 cm lang met gele wolken stuifmeel
- Groenige langwerpige vruchtkatjes (6)

Berken behoren tot de meest winterharde bomen; zij komen voor boven de poolcirkel en hoog in de bergen. Ook in ons land zie je ze overal.

Het hout van de berk is licht en buigzaam. Er worden sportattributen en garenklosjes van gemaakt. Vroeger maakte men er bezems van.

De vliegzwam (7, rood met witte stippen) leeft vaak in symbiose met een berk. Beide partners groeien beter door de aanwezigheid van de ander.

Naast de ruwe berk zijn er nog verschillende andere berkensoorten in Nederland, waaronder de moeilijk te onderscheiden zachte berk, de papierberk (met veel loszittende, papierdunne stukken witte schors) en de zwarte berk (met een donkere schors met omkrullende schubben).

In toppen van berkenbomen parkeren heksen hun bezems als zij naar een heksenfeest gaan. Na wat toverdrankjes vergeten ze de bezems en de berk blijft met de 'heksenbezems' zitten! In werkelijkheid ontstaan deze heksenbezems door de aanwezigheid van een parasiet (schimmel, virus of insect) die de boom op die plaats aanzet tot het maken van extra takken.

Beuk

Gewone beuk

Bloeiperiode: april

Herkenbaar aan:

- Gladde zilvergrijze schors (1)
- Langwerpige, spitse, koperkleurige knoppen (2)
- Tot 10 cm grote bladeren, die nauwelijks getand zijn (3)
- Vrucht: driekantig nootje (6) in stekelig napje (7)

Te verwarren met: De haagbeuk. De bladeren van de beuk zijn gladder en niet zo gekarteld als bij de haagbeuk. De knoppen zijn langer en staan af van de twijg.

2

3

4

5

6

7

De kleine vrouwelijke (4) en mannelijke bloemen (5) van de beuk verschijnen in april samen met de bladeren.

De beuk behoort net als de eik en de tamme kastanje tot de napjesdragersfamilie. De vrouwelijke bloem groeit uit tot een napje (7) met daarin de bekende beukennootjes (6). Allerlei bosdieren eten ze graag.

In beukenbossen valt op dat er bijna geen ondergroei is. Door het dichte bladerdak bereikt maar weinig zonlicht de bodem, terwijl ook het looizuurrijke blad kruidachtige begroeiing tegengaat.

Het hout van de beuk splintert nauwelijks en is daarom uitermate geschikt om meubels, parket en speelgoed van te maken.

De beuk kan tot 250 jaar oud worden. Een variant is de bruine beuk, waarbij de kleur van de bladeren varieert van bruin tot purper.

1

Om erachter te komen hoe het weer in de winter zou worden, hakte men op Allerheiligen (1 november) in een beuk. Bleef de wond droog, dan moest men met een strenge winter rekening houden.

Ceder

Blauwe atlasceder

Bloeiperiode: september-november

Herkenbaar aan:

- Blauwgroene naalden in bosjes bijeen (1)
- Wijd uitgespreide takken, die aan het eind licht omhoog buigen (grote foto)
- Rechtopstaande, 5 cm lange mannelijke bloemen (2)
- Enigszins in vakjes verdeelde schors (3)

Te verwarren met: De lariks heeft ook naalden in bosjes bij elkaar, maar die laat ze in de winter allemaal tegelijk vallen. De ceder vangt zijn naalden niet allemaal tegelijk; ze blijven circa drie jaar aan de boom zitten.

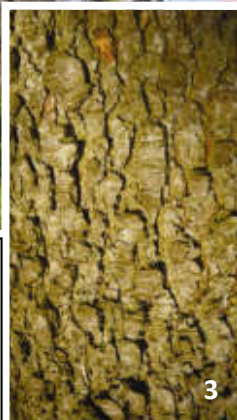
De uit het Atlasgebergte in Marokko en Algerije afkomstige atlasceder wordt veel aangeplant in parken en tuinen. Vooral de 'blauwe' variant, die blauwgroene in plaats van groene naalden heeft, is populair. Helaas wordt deze snelgroeiende boom al gauw te groot voor veel tuinen.

De boom bloeit in het najaar. Nog in november kunnen de mannelijke rechtopstaande katjes grote hoeveelheden geel stuifmeel verspreiden. De vrouwelijke bloemen groeien uit tot vruchtkegels (4), die een paar jaar aan de boom blijven zitten en dan uiteenvallen. Deze kegels worden bij jonge bomen niet ieder jaar gevormd.

Net als zijn verwanten, de libanonceder en de himalayaceder, kan de atlasceder meer dan 1000 jaar oud worden en enorme afmetingen bereiken. Ceders met een stamdiameter van 3 meter en een omtrek van 10 meter zijn geen uitzondering.

Cederhout waar sigarenkistjes traditioneel van worden gemaakt, is afkomstig van een loofboom (*Cedrela odorata*) uit de mahoniefamilie, die dus ook ceder genoemd wordt, maar niet verwant is aan de atlasceder.

Den

Grove den

Bloeiperiode: april-juni

Herkenbaar aan:

- Roodachtige schors, die met de jaren diepe groeven krijgt (1)
- Lange naalden (tot 7 cm), gerangschikt in groepjes van twee (2)
- Gele mannelijke bloemtrossen aan het begin van nieuwe loten (3) en roodachtige vrouwelijke bloeiwijzen (4) aan het einde daarvan
- Vruchten (dennenappels) tot 7 cm lang (5)

Te verwarren met: Andere bomen uit de dennenfamilie zoals lariks, spar en ceder. Dennen hebben naalden in paren bijeen; bij de spar staan ze verspreid en bij de ceder en de lariks in een bundeltje.

De jonge kegels zijn groen (6) en verkleuren bij rijping in twee jaar naar bruin (5). De zaden zijn bruinzwart en hebben een vliesachtige vleugel, waardoor de wind ze vrij ver kan meenemen. Ze worden graag gegeten door verschillende vogels en zoogdieren. In zijn jeugd heeft de wintergroene den een kegelvorm, op oudere leeftijd een afgeplatte, schermvormige kroon. Als solitaire boom, bijvoorbeeld op zandverstuivingen, ontwikkelt hij onder invloed van de wind vaak grillige vormen (grote foto).

De grove den is de enige inheemse den in het noordwesten van Europa. Dennen zijn in Nederland veel aangeplant om zandverstuivingen tegen te gaan. Het hout werd in de mijnbouw gebruikt en voor de bouw van houten zeilschepen.

Een vliegden is een door natuurlijke uitzaaiing verspreide grove den.
De naam is te danken aan de wijze van verspreiding van het zaad waaruit de boom is gegroeid: meegevoerd door de wind.

Eik

Zomereik

Bloeiperiode: mei

Herkenbaar aan:

- Kortgesteelde bladeren met onregelmatig diepe lobben (1)
- Grijs, diepgelooft schors (2)
- Eikels in napjes met een lange steel, vaak in paren (3)

Eiken kunnen wel duizend jaar oud worden als ze een gunstige standplaats met veel licht hebben.

De eik is éénhuizig: de mannelijke en vrouwelijke bloemen komen voor aan dezelfde boom. Ze verschijnen tegelijk met de bladeren. De vrouwelijke bloemen (4) zijn heel erg klein, de mannelijke bloemen zien eruit als gele hangende katjes (5).

De eik levert hard en duurzaam hout; door het hoge looizuurgehalte blijft het ook in contact met water lang goed. Het heeft veel toepassingen in bijvoorbeeld huizen- en scheepsbouw.

Eiken hebben de gewoonte eens in de paar jaar overdadig te bloeien en vrucht te dragen. Dit wordt een mastjaar genoemd. De eikels zijn voedzaam en worden onder meer door herten en zwijnen, eekhoorns en gaaien gegeten. Eekhoorns en gaaien leggen ook een voorraadje aan en helpen op deze manier met de verspreiding van de eik.

Andere eikensoorten die bij ons voorkomen zijn de wintereik, de Amerikaanse eik en de moseik.

Er zijn veel insecten bekend die bij de eik verschillende soorten 'gallen' veroorzaken. Galwespen leggen bijvoorbeeld hun eitjes op de bladeren. Het bladweefsel gaat woekeren en groeit uit tot een gal. De larve van de galwesp ontwikkelt zich verder en eet van het weefsel dat het blad maakt. In de zomer groeien de gallen sterk uit tot de bekende gele galappels met rode blosjes (6).

Els

Zwarte els

Bloeiperiode: maart-april

Herkenbaar aan:

- Eén- of (vaak) meerstammig met een kegelvormige kroon (grote foto)
- Blad bijna rond en aan de top afgerond ingesneden, van boven glanzend donkergroen (1)
- Kegelvormige, paarsrode vrouwelijke bloemen (2) en 6-8 cm lange, geelbruine, mannelijke katjes (3), samen aan het eind van de takken
- Aanvankelijk groene vruchtkegeltjes (4), later verhoutend tot zogenaamde elzenproppen (5), die bij het rijpen zaad verspreiden

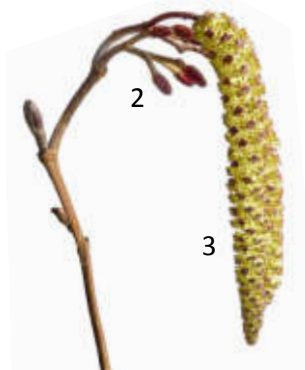
4

1

5

2

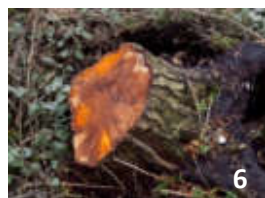
3

Water speelt een belangrijke rol bij de verspreiding en het kiemen van het zaad; door een kurklaagje blijft het namelijk goed drijven. Daarom zijn elzen vaak te vinden aan de waterkant. In moerasbossen zoals in Botshol is het de dominante boom.

In het najaar zie je soms drie generaties vrouwelijke bloemen/vruchten aan de boom: de verhoutte elzenproppen van het vorige jaar, de groene vruchthoofdjes van dat jaar en de bloemknoppen van het volgende jaar.

Het hout van de els is na doorzagen opvallend roestrood van kleur (6); het is zacht hout dat goed bestand is tegen water en al heel lang wordt gebruikt in de water- en wegenbouw.

In onze gemeenten zijn ook veel andersoortige elzen aangeplant, met afwijkende bladvorm, maar met dezelfde bloemen en vruchten.

6

De wortels van de elsen bevatten stikstofknolletjes, waarin bacteriën leven. Deze zorgen voor de binding van stikstof uit de lucht. Van deze stikstof profiteren niet alleen de elzen zelf, maar ook andere planten. Vaak groeien aan de voet van elzen dan ook planten die van voedselrijkdom houden zoals brandnetels.

Gewone es

Bloeiperiode: april-mei

Herkenbaar aan:

- Opvallend dikke, zwartbruine, mijtervormige knoppen (1)
- Geveerd blad, dat bestaat uit 7 tot 15 deelblaadjes met fijngezaagde rand, die zonder steel aan de middennerf zitten (4)
- Gevleugelde zaden, die aan vrouwelijke bomen in dikke 'sleutelbossen' de hele winter aan de takken hangen (5)

Te verwarren met: De lijsterbes en de acacia hebben ook een geveerd blad, maar bij de lijsterbes zijn de deelblaadjes duidelijker gekarteld, bij de acacia juist gladder en ronder. De vlier heeft beduidend bredere deelblaadjes (en de vlier is meer struikvormig). Bij de vleugelnoot zit de rij deelblaadjes veel dichter op elkaar, en de gepaarde blaadjes overlappen elkaar bij de voet.

De tamelijk kleine mannelijke (2) en vrouwelijke (3) bloemen van de es zijn, voordat ze afvallen of vrucht zetten moeilijk van elkaar te onderscheiden.

Een merkwaardig fenomeen is, dat de es geheel mannelijk kan zijn, geheel vrouwelijk of een combinatie van beide geslachten. De mannelijke en vrouwelijke bloemen kunnen zelfs in één bloem zijn 'samengesmolten'.

De mannelijke bloemen liggen in mei in grote hopen onder de uitgebloeide bomen. De zaden zijn net als die van de esdoorn gevleugeld, wat helpt bij de verspreiding, maar ze zitten niet in paren aan elkaar vast.

5

Het hout van de es is licht gekleurd, taai en sterk. Vanwege deze elasticiteit wordt het gebruikt voor liggers van gymnastiektoestellen en voor stelen van bijlen en spades. Ook wordt het vanwege de vlamtekening gebruikt voor meubels, vloeren en trappen. Het is ongeschikt voor buitengebruik omdat het vrij snel vergaat.

Esdoorn

Gewone esdoorn

Bloeiperiode: april-mei

Herkenbaar aan:

- Langgesteelde, handvormige bladeren (1), tot 20 cm lang en breed
- Gepaarde zaden met vleugeltjes in een hoek van ca. 90° (2)
- Kleine geelgroene bloemen in hangende trosjes (3)

Te verwarren met: Het blad lijkt op dat van de plataan, maar dat is veel gladder en nóg groter.

Het dof donkergroene blad verschijnt iets vóór de bloemen. De gevleugelde zaden worden door de wind in de wijde omtrek verspreid en ontkiemen gemakkelijk.

Het hout van de esdoorn is licht van kleur en wordt gebruikt voor vloeren, omdat het vaak een fraaie golftekening heeft, niet verkleurt en bestand is tegen slijtage. Ook allerlei houten keukengerei wordt van esdoornhout gemaakt. Het is tevens zeer geschikt voor vioolbouw.

Van de vele andere esdoornsoorten die bij ons voorkomen, noemen we hier de inheemse veldesdoorn (4) ofwel Spaanse aak. Het duidelijkste verschil met de gewone esdoorn is het veel kleinere blad. Verder blijft deze soort vaak kleiner en meer struikvormig dan de gewone esdoorn.

Het blad in de Canadese vlag is dat van de suikeresdoorn. Van deze soort wordt de bekende maple syrup (ahornsiroop) gemaakt.

Eén van de volksnamen van de gewone esdoorn is 'boterblaarhout'. Dit omdat het vroeger gebruik was om boter in esdoornbladeren te verpakken. Ook geloofde men in die tijd dat de esdoorn bescherming bood tegen heksen en blikseminslag.

Ginkgo

Japanse notenboom

Bloeiperiode: april-mei

Herkenbaar aan:

- Waaivormig blad zonder duidelijke hoofdnerf, in het midden vaak ingesneden (1)
- Bladeren in bundels op korte takjes (2), in de herfst verkleurend van frisgroen naar diepgeel (3)
- Abrikoosvormige vruchten (4)

De ginkgo is een levend fossiel, ouder dan de dinosauriërs en sindsdien vrijwel niet veranderd.

De soort is tweehuizig en kent dus zowel vrouwelijke als mannelijke exemplaren. De weggroeiende zaadhuid van de vruchten aan de vrouwelijke bomen verspreidt een onaangename geur, afkomstig van boterzuur (zweetvoetenlucht). De vrouwelijke boom is hierdoor minder populair; er worden dan ook vooral mannelijke bomen aangeplant. Het verschil tussen de geslachten is alleen te zien bij bloeiende of vrucht dragende bomen.

Aan de ginkgo worden zowel in Azië als in de Westerse wereld geneeskrachtige eigenschappen toegekend.

3

Door de schokgolf van de atoombom, die in 1945 op Hiroshima werd afgeworpen, werden alle levende organismen rond het epicentrum vernietigd. Alleen vier ginkgo's overleefden de schokgolf en droegen de daaropvolgende lente al weer bloesems. Sindsdien wordt de ginkgo in Japan als teken van hoop gezien.

Haagbeuk

Haagbeuk (algemeen)

Bloeiperiode: april

Herkenbaar aan:

- Gladde stam met 'spierbundels' (1)
- Dichte kroon, vaak in de vorm van een grote kwast (grote foto)
- Zeer kenmerkende zaden in trossen met spiesvormig schutblad (2)
- Spitse knop zoals beuk, maar korter en tegen de twijg aan gedrukt (3)
- Langwerpig, gezaagd blad met diepliggende nerven (4)

Te verwarren met: de beuk, maar die heeft een minder langwerpig, glad blad met ongezaagde bladrand.

Hoewel de haagbeuk veel overeenkomsten heeft met de beuk, is hij daar geen familie van. Hij is nauw verwant aan hazelaar, els en berk, wat goed te zien is aan de mannelijke katjes (5), die halverwege de twijgen zitten. Overigens verschijnen die bij de haagbeuk pas na de winter, tegelijk met de vrouwelijke bloemen - die aan het eind van de twijgen zitten - en met het blad.

De haagbeuk en de beuk hebben gemeen, dat hun harde, gladde stam niet goed tegen zonlicht kan. Gelukkig zorgt hun bladerdak voor veel schaduw. Maar er zijn ook verschillen: haagbeukenblad verteert in tegenstelling tot beukenblad heel goed en de haagbeuk loopt na afhakken erg gemakkelijk weer uit, waardoor hij als hakhout gebruikt kan worden. Haagbeuken zijn nauwelijks gevoelig voor ziekten en wind, maar worden toch niet heel oud, hoogstens 100-200 jaar.

Het hout is hard, glad en slagvast en daardoor uitermate geschikt voor het maken van (slagers-)hakhout, hamers, kegels, tandwielen en wielspaken.

Zowel beuken als haagbeuken zijn geschikt om als hagen te worden geplant. De haagbeuk is veel minder veeleisend dan de beuk en wordt fraai geel in de herfst. Toch wordt meestal de beuk gekozen, vanwege zijn spectaculaire oranjegele herfstkleuren en omdat het dorre blad de hele winter aan de haag blijft zitten.

Hazelaar

Hazelaar (algemeen)

Bloeiperiode: jan-feb

Herkenbaar aan:

- Veelstammige struik (2-7 m) met veel rechte, wat grijzige takken (1)
- Blad slap, zacht behaard, rond tot hartvormig met spitse punt en een dubbelgetande rand (2)
- Mannelijke bloemen in gele, slap hangende katjes (3); vrouwelijke bloemen klein, knopvormig met dieprood gekleurde stempels (4)
- Vruchten (hazelnoten), omgeven door een ingescheurd, bekervormig omhulsel (5)

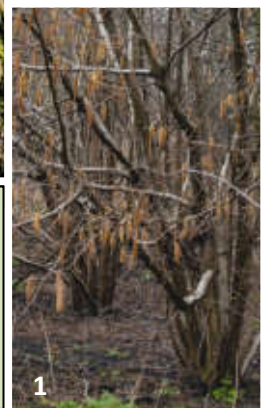
Heel opvallend in de groeiwijze van de hazelaar zijn de vele scheuten die telkens vanuit de basis ontstaan. Een hazelaar is dan ook altijd meerstammig. Je vindt ze in het wild in heel Europa in loofbossen, bosranden en houtwallen. Een nauw verwante soort is de boomhazelaar.

De hazelaar bloeit lang voor het uitlopen van het blad, soms al in december. Het stuifmeel van de katjes wordt door de wind verspreid, wat allergieën kan veroorzaken (hooikoorts). De vruchten zijn rijp in september.

Hazelnoten bevatten veel vette olie, eiwitten, mineralen en vitamines en zijn daardoor heel voedzaam. Hazelnoten uit de winkel zijn meestal afkomstig uit Zuid-Europa, in het bijzonder Turkije. Van het hout van de soepele takken worden wandelstokken, wichelroeden en vlechtmateriaal voor manden gemaakt.

Als voedselleverancier was de hazelaar heilig bij de Kelten en Vikingen. In graven zijn twijgen van de hazelaar en hazelnoten gevonden. De Kelten hebben een legende over de zalm en de hazelnoot: alleen de heilige zalm mocht eten van de universele wijsheid, elke noot vormt een zwarte stip op zijn lichaam.

Hulst

Hulst (algemeen)

Bloeiperiode: mei -juni

Herkenbaar aan:

- ♥ Blijft als enige loofboom zomer en winter groen
- ♥ Bladeren ovaal, dik en glanzend; bij jonge bomen is het blad stekelig (1)
- ♥ Rode besachtige vruchten (2)

De kleine witte bloemen van de hulst staan in de bladoksels (3). Ze bevatten zowel vrouwelijke (stampers) als mannelijke (meeldraden) elementen, maar bij een individuele hulstboom komt slechts één van beide geslachten goed tot ontwikkeling.

De bekende stekelige rand van de leerachtige bladeren voorkomt vraat door zoogdieren; hij gaat bij oudere bomen geleidelijk verloren.

Niet alle vogels houden van de rode bessen, maar in een strenge winter kunnen deze bessen – tot verdriet van veel mensen – al vóór Kerstmis zijn opgegeten door lijsters en merels.

Hulst wordt veel in tuinen en op begraafplaatsen geplant. Hij verdraagt veel schaduw maar groeit dan vaak niet verder uit dan een middelgrote struik. De stam heeft een dunne gladde schors en levert hard, ivoorwit hout, dat zich op een draaibank nauwkeurig laat bewerken tot bijvoorbeeld schaakstukken.

De hulst laat zich goed snoeien, maar groeit slechts langzaam. Hij kan tot 300 jaar oud worden.

Hulst is een symbool van het leven. Omdat hij in de winter groen blijft, wordt hij gezien als overwinnaar van de koude donkere dagen. Mede daarom gebruikt men de bladeren en bessen graag in kerststukjes.

Iep

Iep (algemeen)

Bloeiperiode: maart

Herkenbaar aan:

- Scheve bladvoet: bladhelften beginnen niet op dezelfde plek aan de bladsteel (1)
- Twijgen met zijtakjes in één vlak, die een ladderpatroon vertonen (2)
- Is, vóór het blad verschijnt, getooid in een waas van rode bloemetjes (3)
- Grote hoeveelheid zaden in een lichtgroen vliesje (4)
- De rijpe lichtbruine zaden ('iependubbeltjes') vallen al in het voorjaar af wanneer het blad verschijnt en bedekken dan de straat (5)

Te verwarren met: Door de diepe nerven doet het blad denken aan een haagbeukenblad, maar de scheve bladvoet is onmiskenbaar.

Iepen vallen in de lente op door hun snelle bloei en zaadvorming, die geheel is afgerond als het blad verschijnt; een uitzondering onder inheemse bomen.

Omdat iepen niet erg gevoelig zijn voor luchtverontreiniging, zijn ze zeer geliefd als laanbomen en worden ze – ook vanwege hun fraaie gele herfstkleur – zowel in de stad als daarbuiten langs wegen veel aangeplant. Helaas zijn iepen wel gevoelig voor de 'iepziekte'; deze ziekte wordt veroorzaakt door een schimmel, overgebracht door het iepenspintkevertje. Als gevolg hiervan verstopten de houtvaten van de boom en sterft hij.

Er bestaan vele iepensoorten, zoals ruwe iep, gladde iep, veldiep, fladderiep of steeliep. Ze kruisen onderling en zijn soms moeilijk uit elkaar te houden.

Iepenhout werd samen met essenhout veel gebruikt als wagenmakershout, maar ook voor het maken van trappen, meubels, parket en doodskisten.

De uil zat in de iepen, bij het vallen van de nacht? Of zat hij in de olmen?
Ja, ook, want 'olm' is een oude benaming voor de iep.

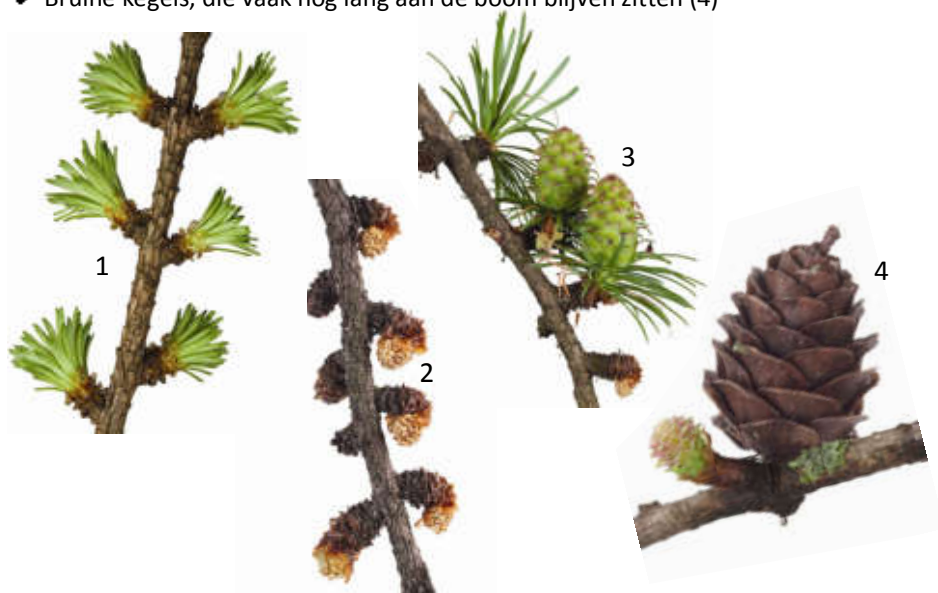
Lariks

Lariks (algemeen)

Bloeiperiode: maart-april

Herkenbaar aan:

- Een van de weinige naaldbomen die in de winter kaal is
- Naalden in rozetjes (1)
- Kleine, gele, eivormige, naar beneden gerichte, mannelijke bloemen (2) en opgerichte, vrouwelijke bloemen met paarsrode zaadschubben (3)
- Bruine kegels, die vaak nog lang aan de boom blijven zitten (4)

De lariks wordt ingedeeld bij de dennenfamilie, waar ook de spar, de den en de ceder toe behoren. De meeste soorten uit de dennenfamilie zijn wintergroen; alleen de lariks verliest in het najaar zijn naalden, nadat ze eerst prachtig geel gekleurd zijn.

De lariks bloeit in de lente vóór de frissgroene kwastjes met nieuwe naalden verschijnen (1). De gele eivormige mannelijke bloemen (katjes) ontwikkelen zich aan korte zijtakjes, de meestal rode vrouwelijke bloemen aan de lange takken. De bestuiving en de verspreiding van de zaden geschiedt door de wind.

Larikshout is stevig, taai, duurzaam, rijk aan hars en droogt snel. Het wordt gebruikt als bouwhout, voor de vervaardiging van deuren en raamkozijnen, meubels, fusten en dakpannen en voor de scheeps- en bruggenbouw.

De hars van de lariks wordt – volgens de volksgeneeskunde – gebruikt voor de genezing van wonden, psoriasis, hoest en bronchitis. Het werkt ontsmettend, bevordert de bloeddorstroming, en is slijmoplossend.

Lijsterbes

Wilde lijsterbes

Bloeiperiode: mei-juni

Herkenbaar aan:

- Gladde, bijna glanzende, grijze bast met dwarsbanden van kurkporiën (1)
- Bladeren smal, toegespitst, geveerd (9-19 blaadjes), dofgroen met een fijn gezaagde bladrand (2); in de herfst verkleurend naar geel tot rood
- Bloemen in roomwitte schermen (3)
- Vruchten (trossen met oranje-rode bessen) in augustus rijp (4)

Te verwarren met: De geveerde bladeren lijken enigszins op die van de es, vleugelnoot, vlier en acacia, maar zijn duidelijker gekarteld.

De lijsterbes hoort tot de familie van de roosachtigen, net als de appel.

De uitbundig bloeiende bloemtrossen verspreiden een weeïg-zoete geur.

De bessen zijn zo geliefd bij vogels, dat ze wel als lokaas werden gebruikt (de Latijnse naam 'aucuparia' verwijst naar vogelvangst). De lijster eet ze graag, waarna de vogel de pit met mest en al weer uitpoept en zo voor de verspreiding zorgt.

De bessen zijn rijk aan vitamine C; ze smaken bitter en moeten lang geweekt worden, voordat ze geschikt zijn om jam van te maken.

De boom levert voortreffelijk hout voor meubels, houtsnijwerk, keukengerei en gymnastiektoestellen.

De lijsterbes staat symbool voor wijsheid, kracht en bescherming tegen het kwaad. De boom werd vroeger gevraagd om bescherming, terwijl men in huis takjes ervan ophing aan rode draadjes: *'Lijsterbes en scharlakendraad, waarborg mij tegen tegenslag en kwaad, bescherm mij goed van vroeg tot laat'*.

Linde

Linde (algemeen)

Bloeiperiode: juni-juli

Herkenbaar aan:

- Hartvormig lindegroen(!) blad met kartelrand (1)
- Gladde twijgen met gladde rode knoppen in winter en voorjaar (2)
- Volledige bloemen met kelk, kroon, stamper en meeldraden (3)
- Vruchten: groepjes langgesteelde viltige bolletjes met één afstaand schutblad (4)
- Veel wortelopslag (5): takken aan de voet van de boom, met relatief grote bladeren (ten opzichte van de bladeren hoger aan de boom)

De linde is dicht bebladerd en sterk vertakt, waardoor ze veel schaduw geeft. Ze laat zich gemakkelijk snoeien en als leiboom beschermt ze huizen tegen weer en wind. Linden zijn veel aangeplant als herdenkingsboom, in ons land bijvoorbeeld bij de geboorte van Wilhelmina.

Lindebomen kunnen erg oud worden, vele honderden jaren tot zelfs wel duizend jaar. Het hout is zacht en wordt gebruikt voor speelgoed, keukengerei, muziekinstrumenten en meubels. Van lindebloesem wordt thee gemaakt, die – vooral samen met vlierbloesem – zou helpen tegen verkoudheid. Bijen maken er heerlijke honing van. Verwar deze honing niet met honing*dauw*, het kleverige goedje dat plantensappen zuigende luizen uitscheiden en dat onder de boom terecht komt.

Er zijn verschillende soorten linden. De zomerlinde of grootbladige linde en de winterlinde of kleinbladige linde komen beide in de natuur voor, maar in Nederland niet op grote schaal (vooral in Oost- en Zuid-Nederland). De meeste aangeplante linden zijn Hollandse linden, een kruising tussen de zomer- en winterlinde.

De linde wordt beschouwd als een vrouwelijke boom, tegenover de mannelijke eik. Bij de Germanen was zij gewijd aan de godin Freya. Met haar verleidelijke geuren staat de linde symbool voor de liefde en beschermt zij de mensen en hun huizen. Linden werden dan ook vaak voor boerderijen en op markten en dorpspleinen geplant. Er werd onder vergaderd en recht gesproken.

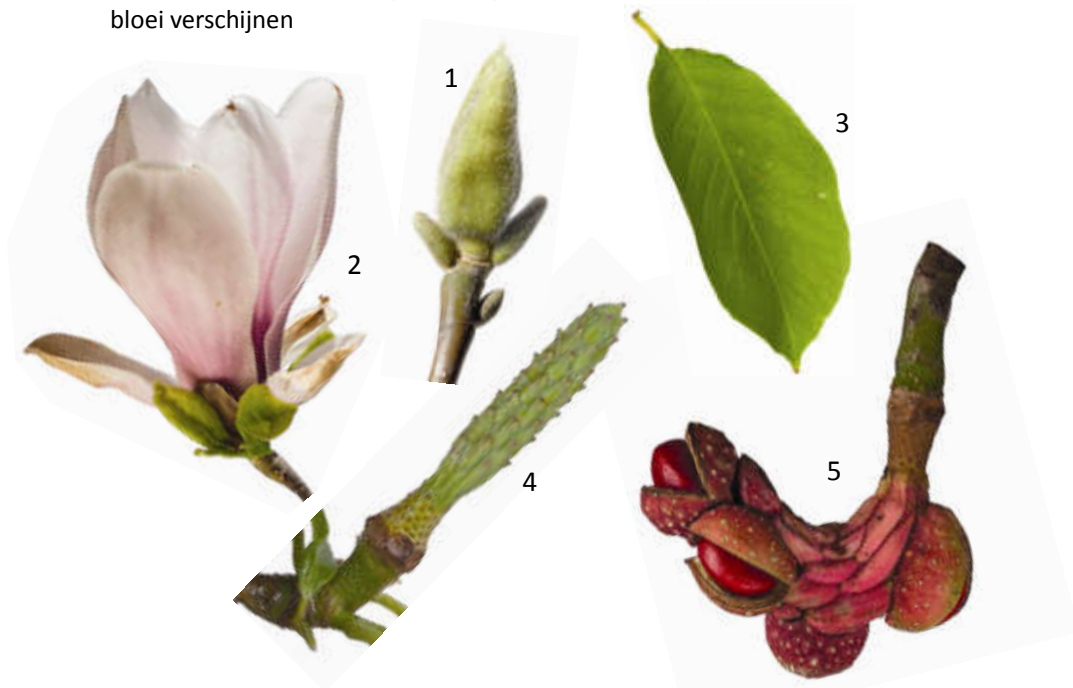
Magnolia

Gewone magnolia

Bloeiperiode: april-mei

Herkenbaar aan:

- Sterk behaarde blad- en bloemknoppen (1)
- Witte tot roze gekleurde bloemen met grote bloembladen (2) aan het eind van de takken
- Verspreid staande, ovale, gaafrandige bladeren (3), die pas na de bloei verschijnen

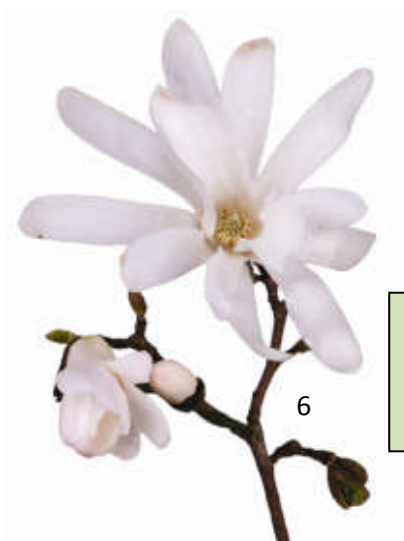

De magnolia behoort samen met de tulpenboom tot de magnoliafamilie en dankt zijn populariteit aan zijn prachtige bloemen. De bloemen zijn doorgaans tweeslachtig en worden bestoven door kevers.

De vruchten groeien spiraalsgewijs rond een centrale as (4). De zaden hebben een harde zaadhuid met daaromheen een vette zachte zaadmantel met een leerachtige glanzende huid, die altijd felrood of oranje is gekleurd (5).

De hier beschreven gewone magnolia is een in 1820 in Parijs gekweekte kruising tussen twee natuurlijke vormen, een Japanse en een Chinese.

Deze vorm wordt vaak aangeplant in tuinen en parken. Een variant is de stermagnolia (6).

Magnolia's hebben twijgen die bij kneuzing een sterk aroma verspreiden, meestal met anijsgeur.

Meidoorn

Eénstijlige meidoorn

Bloeiperiode: mei-juni

Herkenbaar aan:

- Dichtvertakte boom, vaak meer een struik, met doorns op de takken (1)
- Sterk geurende witte bloemen (2)
- Tot 6 cm grote bladeren met lobben, die alleen aan de top gezaagd zijn (3)
- Rode melige bessen (4)

Er bestaan ook tweestijlige meidoorns; het verschil is onder meer te zien aan het restant van de stijl in de vrucht (5).

Vroeger werd de meidoorn vaak als landafscheiding geplant; de doornige takken vormen een natuurlijk prikkeldraad. De wirwar van takken en doorns biedt ook een uitstekende nestelplaats voor vogels. Diezelfde vogels eten in de herfst graag de bessen. Door de pitjes elders weer uit te poepen, zorgen zij voor de verspreiding van de meidoorn.

In vele landschappen kleuren hagen in het voorjaar uitbundig wit door de meidoorns. In de buurt van boomgaarden is men hem echter liever kwijt dan rijk, omdat hij door zijn verwantschap met de fruitbomen (ook van de rozenfamilie) de ziekte 'bacterievuur' kan doorgeven.

Er bestaat ook een rode variant van de meidoorn, die nogal eens in straten en particuliere tuinen wordt aangeplant.

Aan de meidoorn worden van oudsher uitzonderlijke krachten toegeschreven. De struik zou bescherming bieden tegen blikseminslag. Een twijg bij de deur van een boerderij zou de heksen verjagen.

Moerascipres

Moerascipres (algemeen)

Bloeiperiode: april-mei

Herkenbaar aan:

- Hoog oprijzende torenvormige boom met een pluizige aanblik, vaak met een wat scheve stam en een oranjegrijze schors (grote foto)
- Verspreid staande naalden (1)
- Ronde kegels (2)
- Vaak met adem- of luchtwortels (3)

De moerascipres is een bladverliezende conifeer, afkomstig uit het zuiden van de VS en Mexico.

Kenmerkend voor de moerascipres zijn de ademwortels, die rondom de boom als holle, houten stompjes boven de grond uitkomen. Aangenomen wordt dat deze wortels de boom (die vaak met z'n voeten in het water staat) van lucht voorzien.

De moerascipres bloeit in het voorjaar bij het uitlopen van het blad. De mannelijke bloemen zitten op 10–30 cm lange hangende katjes. De vrouwelijke bloeiwijze, een 2 mm kleine groene kegel, zit aan de voet van de mannelijke katjes.

In de herfst heeft het blad een prachtige oranje- of roodbruine kleur (4).

De veel aangeplante watercipres lijkt erg op de moerascipres, maar behoort tot een andere soort (*Metasequoia*). Hij heeft een rechte stam, tegenoverstaande naalden en twijgen, kegels met een stompe punt en vormt nooit ademwortels.

3

4

Paardenkastanje

Witte paardenkastanje

Bloeiperiode: april-mei

Herkenbaar aan:

- Ruige, soms wat naar rechts gedraaide schors (1)
- Dikke, kleverige bladknoppen in het voorjaar (2)
- Grote, handvormig samengestelde bladeren met 5-7 deelblaadjes van 10-25 cm (3)
- Kaarsvormige bloemtrossen met witte bloemen (4)
- Bruine kastanjes omgeven door stekelige bolsters (5)

De witte paardenkastanje wordt vooral aangeplant als sierboom in parken en op pleinen. In de winter, als de boom kaal is, zie je wat een indrukwekkende boom het is met zijn forse zijtakken, die onderaan vaak de vorm van een kandelaar hebben (6). De witte paardenkastanje kan tot 250 jaar oud worden.

Het hout van de witte paardenkastanje is zacht en wit. Door de draai in het hout is het ongeschikt als timmerhout. Het kan wel gebruikt worden voor meubels en kisten.

Er is ook een rode paardenkastanje, die veel minder aangeplant wordt. Deze heeft geen kleverige knoppen, bladen met eerder 5 dan 7 deelblaadjes en bolsters met weinig of geen stekels.

De paardenkastanjes zijn géén familie van de tamme kastanje.

1

In tegenstelling tot tamme kastanjes zijn paardenkastanjes voor mensen niet eetbaar; ze worden dan ook wel 'wilde' kastanjes genoemd. De gemalen kastanjes worden wel als veevoer gebruikt in Oost-Europa of om paardenhoest te bestrijden.

6

Plataan

Plataan (algemeen)

Bloeiperiode: april-mei

Herkenbaar aan:

- Gevlekte stam door afbladderen van stukjes schors (1)
- Verspreid staande rode bladknoppen (2)
- Handvormig gelobde, grote glanzende bladeren, spits gepunt (3)
- Groene, kleine mannelijke (4) en groenrode vrouwelijke (5) bloemhoofdjes aan een lange steel
- Vruchten in bolvormige hoofdjes (6), die vaak de hele winter aan de boom blijven hangen

Te verwarren met: De bladeren van de esdoorn zijn ook handvormig gelobd, maar zijn kleiner en ook niet glanzend.

Platanen komen in Nederland niet in de vrije natuur voor. In dorpen en steden daarentegen sieren zij met hun majestueuze gestalte vele parken, lanen en pleinen. Ze geven veel schaduw en zijn goed bestand tegen luchtvervuiling en snoeien. Ook als leiboom is de plataan uitermate geschikt.

Het jonge blad en de twijgen zijn dicht bezet met stervormige haren. Deze kunnen soms allergische reacties, zoals jeuk en irritaties aan de slijmvliezen, en ontstekingen aan de ademhalingsorganen, veroorzaken.

Populier

Zwarte populier

Bloeiperiode: maart-april

Herkenbaar aan:

- Donkergrijze tot bijna zwarte schors, in de lengte diepgegroefd (1)
- Een open, brede kroon (grote foto)
- Lange, spitse knoppen aan knobbelige twijgen (2)
- Driehoekige, toegespitste bladeren met lange steel, bij uitlopen bronskleurig en later glanzend donkergroen (3)
- Bloemen in lichtgroene vrouwelijke (4) en rode mannelijke (5) hangende katjes, op afzonderlijke bomen (tweehuizig)

Populieren kunnen in korte tijd uitgroeien tot grote bomen.

Het blad van de populier heeft een lange, enigszins afgeplatte steel. De bladeren zijn hierdoor heel beweeglijk. De ratelpopulier heeft deze eigenschap het sterkst en dankt daar ook zijn naam aan. Een uitdrukking als 'trillen als een espenblad' (esp = ratelpopulier) verwijst naar deze eigenschap.

De zaden van de populier zijn voorzien van een dun, wit pluis, dat tot 15 km ver weg kan waaien. Het zaad is maar kort kiemkrachtig; dat is echter geen probleem, omdat de bomen heel veel zaden produceren, waarvan vaak een deel als een krans van wol om de boom blijft liggen.

Het hout van de populier is zeer geschikt voor binnendeuren of -kozijnen, als vloerhout en als grondstof voor de papierindustrie (celluloserijk). Vroeger werden er ook klompen van gemaakt.

De knoppen van de populier bevatten een hars dat, verwerkt in zalf en tinctuur, als geneesmiddel dient. Bijen gebruiken diezelfde hars om er 'propolis' mee te maken, een soort balsem waarmee ze kieren in de bijenkast dicht maken en dat hen beschermt tegen allerlei ziekteverwekkers.

Prunus

Japanse sierkers

Bloeiperiode: april-mei

Herkenbaar aan:

- Korte stam met dwarsgestreepte schors (1)
- Dikke knoppen, in een groepje bij elkaar aan het eind van de tak (2)
- Tot 10 cm lange bladeren met getande rand en spitse top (3)
- Zeer veel, meestal dubbelgevulde, roze of witte bloemen (4)

Het geslacht prunus kent 400 soorten. Denk maar aan de krik, de zoete kers, de pruim, de abrikoos, de amandel, de vogelkers en de sleedoorn. De Japanse sierkers is van de andere prunussoorten te onderscheiden door het sterk dwarsgestreepte patroon op de schors. De boom draagt (althans in Nederland) meestal geen vruchten. Hij wordt dan ook niet om zijn vruchten gekweekt, maar om zijn uitbundige bloei; helaas is deze van korte duur.

De meest bekende, in het wild voorkomende prunus is de vogelkers. In april-mei staat de boom in bloei met prachtige, witte bloemtrossen (5). In het najaar zijn de zwarte, erwtgrote vruchten zeer in trek bij de vogels. Mensen vinden ze echter tamelijk bitter en eten ze niet.

De Amerikaanse vogelkers lijkt op de inheemse, maar heeft een glanzend blad; zijn bijnaam 'bospest' geeft aan, dat hij nogal woekert en dat bosbeheerders hem liever kwijt dan rijk zijn.

1

In Japan maken ze van de bloei van de sierkers een feestje. Japanners bakken koekjes in de vorm van de bloemen, ze vullen hun koelboxen met lekker eten en trekken massaal de parken in. Onder de kersenbloesem vieren ze feest. Dat heet Hanami en heeft te maken met nieuw leven: lente.

Tamme kastanje

Tamme kastanje

Bloeiperiode: mei-juli

Herkenbaar aan:

- Kortgesteelde, scherpgezaagde, lange bladeren (1), van boven glanzend donkergroen en van onderen fijnvlokkig behaard
- Zeer stekelige vruchten (2)
- Diep spiraalsgewijs gegroefde stam bij oudere bomen (3)

De bolvormige mannelijke bloemen staan in rijen op de 25 cm lange, afstaande katjes (4). Zij verschijnen pas na het uitlopen van het blad. Aan de basis van deze katjes zitten de kleine, vrouwelijke bloemen (5), die na kruisbestuiving met behulp van kevers en bijen uitgroeien tot vruchten in stekelige bolsters.

De stekels voorkomen voortijdige consumptie door vogels en eekhoorns.

Als ze rijp zijn barsten de bolsters open en vallen de eetbare vruchten, de kastanjes (6), eruit, maar dit gebeurt pas als er veel zon is geweest. Hoewel ze lijken op paardenkastanjes, zijn de bomen geen familie van elkaar; tamme kastanjes horen bij de 'napjesdragers', net als beuken en eiken.

Tamme kastanjes kunnen zeer oud en dik worden; een stamomtrek van meer dan 10 m is geen uitzondering. Vooral in Zuid-Europa staan enorme exemplaren. De leeftijd van de oudste tamme kastanje – op de helling van de Etna – wordt op 3.000 jaar geschat.

Het hout is zeer goed bestand tegen vocht en daarom geschikt voor het maken van tuinmeubels, steunpalen en vaten. Kastanjarahout blijft in het Nederlandse klimaat, onbehandeld, wel 25 jaar goed en is dan ook een uitstekende en veel milieuvriendelijkere keuze dan tropisch hardhout.

3

Uit extracten van de bladeren werden vroeger medicijnen bereid tegen hoest, slijmvorming en diarree en om bloed te verdikken. In heel Europa werden kastanjes meegedragen als medicinaal amulet.

Taxus

Taxus (algemeen)

Bloeiperiode: maart-april

Herkenbaar aan:

- ♥ Altijd groene hoge struik of middelgrote boom
- ♥ Grijs tot roodachtige schors met dunne schubben (1)
- ♥ Platte, naaldachtige bladeren (2), van boven donkergroen en van onderen licht groengeel
- ♥ Zaden omgeven door rode zaadrok (3)
- ♥ Mannelijke bloemen zijn kleine gele bolletjes (4)

De taxus wordt ook 'venijnboom' of 'ijf' genoemd. Binnen de groep naaktzadigen vormt de taxus – samen met de jeneverbes – een uitzondering, omdat hij geen kegels draagt. De gehele boom is zeer giftig, behalve het rode omhulsel van de vrucht, de zaadrok. Deze is zoet en wordt gegeten door vogels en kleine zoogdieren. Ze eten de vrucht en poepen het zaad onverteerd uit.

De taxus groeit heel langzaam en kan meer dan 1000 jaar oud worden. Toch zijn ze 'in het wild' moeilijk te vinden, waarschijnlijk omdat boeren ze niet goed gezind waren: vee dat ervan eet, gaat er zonder meer aan dood. De taxus werd wel – en wordt nog steeds – veel aangeplant op begraafplaatsen.

Het hout van de taxus is roodachtig bruin, hard en zeer veerkrachtig. Daarom werd het traditioneel gebruikt voor het maken van bogen.

Leven en dood zijn nauw verbonden met de taxus. Enerzijds vanwege zijn lange levensduur, anderzijds vanwege zijn giftigheid. Uit de taxus wordt ook de grondstof voor een cytostaticum (medicijn tegen kanker) gewonnen.

Trompetboom

Gewone trompetboom

Bloeiperiode: juli

Herkenbaar aan:

- Uitzonderlijk lange (tot 40 cm), potlooddikke peulen (1), die ook in de winter nog aan de boom hangen
- Tot 25 cm grote, brede bladeren (2) met lange steel en behaarde onderzijde
- Grote pluimen met trompetvormige bloemen (3)

Doorgaans hebben deze bomen een brede en luchtige kroon en een korte, stevige stam. Opvallend zijn de 3-5 cm grote witte, trompetvormige bloemen, die enigszins op orchideeën lijken. De bloemen zitten in rechtopgaande trossen bij elkaar. De lange peulen die uit de bloemen voortkomen zijn in Nederland niet altijd te bewonderen; het klimaat is er te wisselvallig voor. De vruchten komen alleen tot ontwikkeling bij lange warme perioden.

In onze gemeenten vinden we ook een variëteit die zich goed bolvormig laat snoeien (4). Op deze gesnoeide bomen verschijnen echter geen bloemen en dus ook geen peulen.

Bij kneuzing van het blad komt een onaangename geur vrij. Hiermee hangt waarschijnlijk de bijzondere eigenschap van de trompetboom samen, dat hij muggen en vliegen op afstand houdt. Handig dus om in de buurt van je huis te hebben.

De Cherokee-indianen gebruikten verschillende delen van de boom als geneesmiddel. Thee van de schors zou een kalmerende werking hebben en werd ook gebruikt tegen slangenbeten. Maar ook het blad en de zaden werden voor diverse medische doeleinden gebruikt.

Tulpenboom

Tulpenboom(algemeen)

Bloeiperiode: juni-juli

Herkenbaar aan:

- Opvallend groot blad met de typische 'afgeknipte' vorm (1)
- Groene bloemknop (2)
- Bijzondere bloemen die in juni verschijnen (3)

Zowel de bloem als de vorm van het blad doen denken aan een tulp; vandaar de naam. Vaak denkt men bij de naam 'tulpenboom' aan de magnolia, maar hoewel de twee familie zijn, zijn ze toch duidelijk verschillend. De magnolia wordt ook wel de 'valse tulpenboom' genoemd.

De bladknoppen van de echte tulpenboom zijn glad en afgeplat, als de staart van een bever (4). Uit de groene bloemknoppen (2) komen de mooie bloemen met opvallende, dikke, gele meeldraden te voorschijn. De bloemen hebben erg veel nectar, waardoor insecten de boom graag bezoeken en zo voor de bevruchting zorgen. Die vruchten (5) verschijnen pas na ongeveer het 25^e levensjaar van de boom, die ruim 300 jaar oud kan worden.

De boom is in de 18^e eeuw vanuit Noord-Amerika in Europa ingevoerd, omdat het een snelle groeier is met een loodrechte stam.

Noord-Amerikaanse indianen noemden de boom 'kanohout', omdat uit de stam een kano kon worden gebouwd voor wel 20 personen.

Het hout is van goede kwaliteit en wordt ook gebruikt om meubels, houtsnijwerk, deuren en potloden van te maken.

Vleugelnoot

Gewone vleugelnoot

Bloeimaand: april-mei

Herkenbaar aan:

- Vaak meerstammig of met een krans van zware, laaghangende takken op een korte, diepgegroefde stam (1)
- Geveerd blad met smalle, langwerpige, zittende deelblaadjes (2)
- Mannelijke bloemen in limoengele, dikke katjes (3) en vrouwelijke bloemen in slanke groene katjes met rode stijlen (4)
- Vruchten met twee vleugels aan 20-45 cm lange vruchtaren (5)

Te verwarren met: De bladeren doen denken aan die van de es.

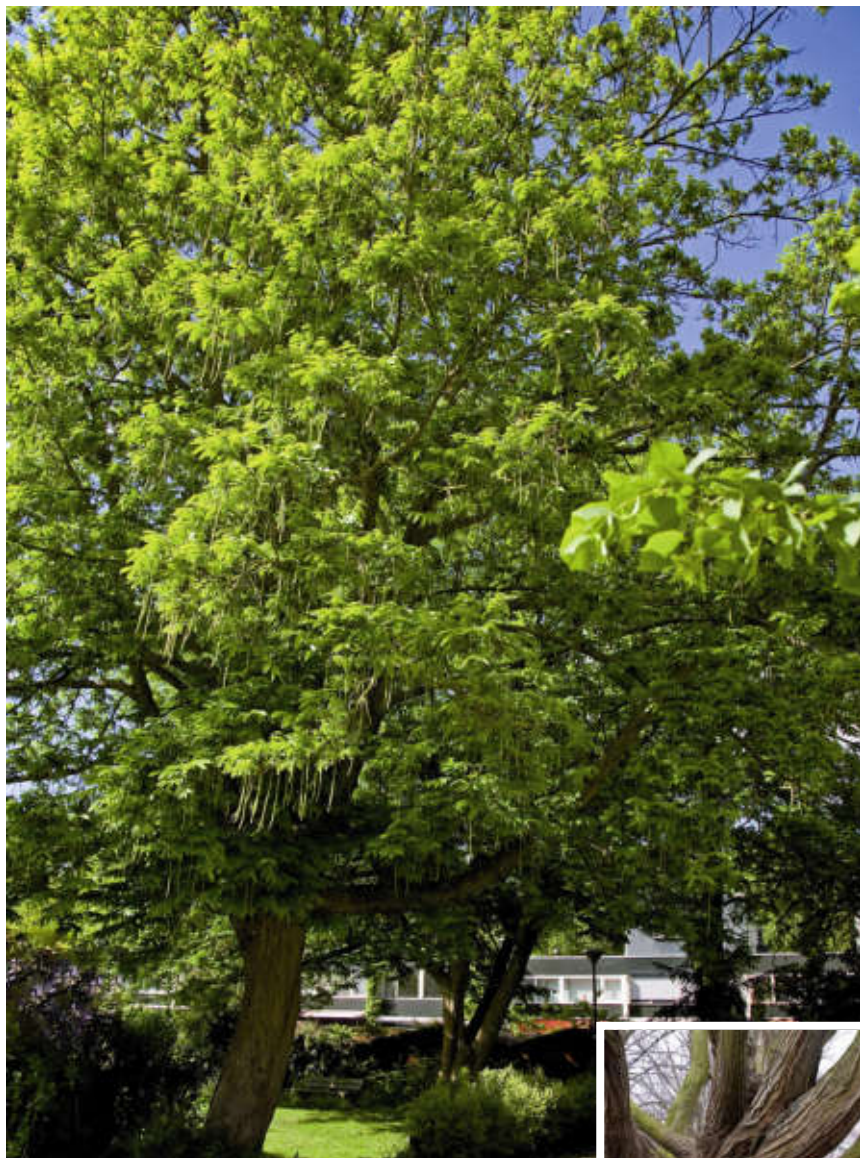
De vleugelnoot komt van oudsher uit de Kaukasus en het noorden van Iran. Hij groeit op veel soorten, liefst vochtige, grond en kan groot worden. Daarom staat hij vaak alleen, als parkboom.

De boom vormt veel ondergrondse worteluitlopers, die rondom de boom kunnen uitgroeien tot een dicht struweel van wortelopslag. Aan de uitlopende knoppen hiervan zie je vaak het jonge blad (6).

De vleugelnoot dankt zijn naam aan de vleugeltjes rond de noten.

Hij is lid van de familie van okkernoten, waartoe ook de walnoot behoort. Het hout heeft een fraaie nervatuur en is in de handel onder de naam 'Kaukasisch notenhout'.

De vleugelnoot is in 2008 door de belangenvereniging van Nederlandse boomkwekers uitgeroepen tot (klim)boom van het jaar, omdat de horizontale takken uitnodigen tot 'boompje klimmen'. Dat maakt deze boom bijzonder aantrekkelijk op speelplaatsen.

Vlier

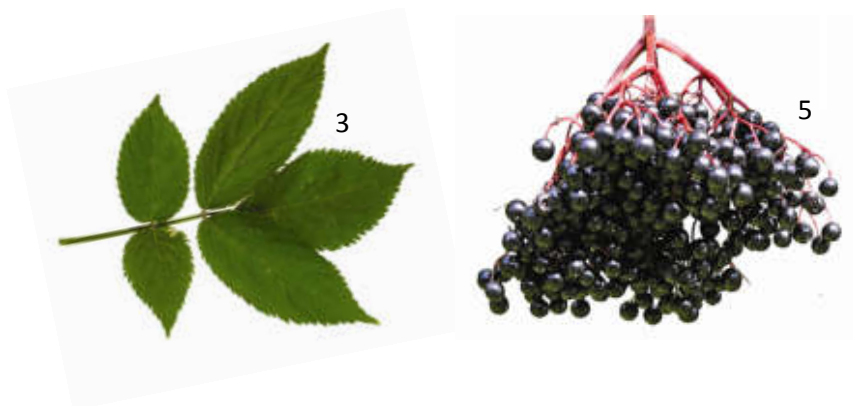
Gewone vlier

Bloeiperiode: mei-juni

Herkenbaar aan:

- Meestal struikvormig, met meerdere diepgegroefde stammen (1)
- Verticale, wrattige zijtakken op de naar buiten buigende stammen (2)
- Geveerd blad met een oneven aantal (5-7) deelblaadjes (3)
- Roomwitte bloemschermen (4) met een kenmerkende, mufzoete geur
- Vanaf september met trossen paarszwarte bessen (5)

Te verwarren met: Andere bomen met geveerd blad, zoals es, acacia, lijsterbes en vleugelnoot. De vlier onderscheidt zich door de struikvorm en de bloemschermen.

De vlier wordt traditioneel veel bij boerderijen geplant, omdat hij vliegen, die niet van de geur houden, op een afstand houdt. Vlieren vestigen zich echter ook spontaan, omdat vogels door het eten van de bessen de zaden verspreiden. Zo is het niet ongebruikelijk om in een knotwilg, op een muur of in een dakgoot een vlierstruik te zien groeien.

Oude vlieren zijn zeer sterk, doordat het witte merg in de takken keihard wordt. Het hout zelf is dan hard en zwaar en wordt gebruikt om priemen en weefpennen van te maken. Van takken kunnen fluitjes gemaakt worden door het merg te verwijderen; als je daarop speelt, ben je wel een 'flierefluiter'.

Van oudsher wordt de vlier gebruikt voor medicinale en andere doeleinden: van de bloemschermen wordt limonadesiroop of thee gemaakt (samen met lindebloesem goed tegen verkoudheid), terwijl de bessen worden verwerkt tot jam, siroop of wijn. De groene delen van de plant zijn echter giftig!

De intense kleur van de vruchten kan gebruikt worden voor de vervaardiging van een blauwe kleurstof. Vroeger werd daarmee vooral leer en ook wel wol geverfd.

Wilg

Schietwilg

Bloeiperiode: april-mei

Herkenbaar aan:

- Overlangs gescheurde, bruingrijze schors met kruisende ribbels
- Verspreid staande, smalle lancetvormige bladeren, aan de bovenkant blauwgroen en van onder zilverwit behaard (1)
- Staande mannelijke (2) en vrouwelijke (3) bloeiwijzen (katjes) aan verschillende bomen (tweehuizig)
- Pluizige zaden, die door de wind worden verspreid (4)

De schietwilg laat zich goed vermenigvuldigen door stekken. Een staak in de grond loopt al snel uit, hij 'schiet' letterlijk omhoog. Schietwilgen worden vanouds gebruikt als geriefhout, onder meer voor het vlechten van manden en het maken van klompen en bezemstelen.

Schietwilgen kunnen ook goed worden geknot (5); dit is in een vlak en open landschap soms noodzakelijk om te voorkomen dat de bomen door een najaarsstorm worden geveld. Knotwilgen bieden door hun dichte kruin en hun vaak holle stam nestel- en schuilgelegenheid voor vogels, marters, vleermuizen en insecten en verrijken daarmee de fauna van een gebied.

De schietwilg voelt zich, net als zijn vele verwanten, zoals de grauwe wilg, de bos- of waterwilg, de katwilg en de kraakwilg, uitstekend thuis in onze waterrijke omgeving. Het is een echte pionierssoort. Wind en ziekte zorgen er echter voor dat een wilg meestal niet ouder wordt dan 40-50 jaar.

De – veel bij waterpartijen aangeplante – treurwilg is een variant van de schietwilg.

4

5

Wilgenbast bevat de stof acetylsalicylzuur, beter bekend als aspirine. Kauwen op wilgentwijgjes helpt dan ook tegen hoofdpijn.

Literatuur en websites

- Bomen van de gematigde streken. Roger Phillips/Th.F.Burgers. Het spectrum. ISBN 90-274-2946-4.
- Bomengids van Europa. Owen Johnson & David More. ANWB Media. ISBN 978-90-18-02027-9.
- Bomen. Uit de serie Reis door de natuur. Uitgeverij R&B, Lisse. ISBN 90-396-0027-9.
- Bomen en mensen, een oeroude relatie. Bomenstichting Utrecht | uitgeverij Boom Amsterdam. ISBN 90-5352-524-6.
- Inheemse bomen en struiken in Nederland en Vlaanderen. Bert Maes e.a. Uitgeverij Boom Amsterdam. ISBN 90-850-6176-2.
- www.bomenstichting.nl
- www.dendrologie.nl
- www.ivn.nl/derondevenen&uithoorn

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door:

Rabo Dichtbijfonds

Lionsclub Mijdrecht Wilnis

Prins Bernard Cultuurfonds

Piton consultancy, Wilnis

Binnenste-Buiten verhalen, Vinkeveen

de kwantitatieve dienst, Wilnis

en een aantal particuliere garantiestellers.

Colofon

Bomen over bomen is een uitgave van
IVN-afdeling De Ronde Venen & Uithoorn, april 2012.

Samenstelling: Chiel Bakkeren
Marianne van den Bosch
Carola van der Meer
Cindy Raaphorst
Marian Verweij
Gerard Vis

Fotografie: Chiel Bakkeren
Marianne van den Bosch
Marian Verweij
Gerard Vis

Verder werkten mee: Martien Hoogenboom, Ilse Stemmerik, Bert Verweij en
Gay Jannette Walen.

Drukwerk : Ecodrukkers MILIEUVERANTWOORD

FSC papier: Dit boek is gedrukt op papier met een FSC-certificaat.

Het keurmerk FSC geeft aan dat de grondstof
voor papier, namelijk hout, geproduceerd is
volgens het principe van duurzaam en
verantwoord bosbeheer.

ISBN 978-90-818927-0-4

© 2012 IVN-afdeling De Ronde Venen & Uithoorn.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.